

УДК 368.024 (447)

І. Каракулова, канд. екон. наук, асист. (КНУ імені Тараса Шевченка)

ФОНДИ ГАРАНТУВАННЯ ВИПЛАТ ЗА ДОГОВОРАМИ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

В статті досліджено досвід окремих зарубіжних країн, в сфері гарантування страхових виплат за договорами страхування життя. Визначено підходи щодо побудови системи ефективного захисту власників полісів страхування життя в Україні.

Ключові слова. Фонд гарантування страхових виплат, страхування життя, страхування, гарантійні системи, види страхування.

В статті проведено дослідження досвіду окремих зарубіжних країн, в сфері гарантування страхових виплат по договорам страхування життя. Определены подходы к построению системы эффективной защиты владельцев полисов страхования жизни в Украине.

Ключевые слова. Фонд гарантирования страховых выплат, страхование жизни, страхование, гарантийные системы, виды страхования.

In the article the experience of some foreign countries in guaranteeing insurance benefits under life insurance contracts. The approaches to the construction of effective protection of policyholders of life insurance in Ukraine.

Keywords. Fund of guaranteeing of insurance payments, life insurance, insurance, warranty systems, types of insurance.

Постановка проблеми. Забезпечення стабільності фінансового ринку є однією з основних умов його ефективного розвитку. В цьому аспекті велике значення відіграє створення спеціальних систем захисту прав вкладників. Фінансова криза значно вплинула на розуміння необхідності забезпечення гарантій по страхових виплатах, не тільки на рівні окремих вкладників, але й системи страхування в цілому.

Страхові компанії, як ошадно-договірні посередники, мають певну особливість пов'язану з тим, що вони спочатку залучають кошти клієнтів, а вже потім у певний відведений час (при страхуванні життя), або при настанні страхового випадку (у інших видах страхування) здійснюють виплати. Так як компанії зі страхування життя накопичують досить великі (порівняно з іншими небанківськими фінансовими посередниками) обсяги фінансових ресурсів, дана сфера потребує додаткового регулювання з боку держави.

Споживачі фінансових послуг зазвичай не мають достатньої інформації та необхідних знань про особливості та споживчі характеристики фінансових послуг. У процесі вибору послуги вони не завжди можуть оцінити рівень ризиків і можливі наслідки та порівняти умови їх надання, що пропонуються різними фінансовими установами. Тому створення системи гарантування страхових виплат дозволить запобігти втратам довгострокових заощаджень громадян та позбавленню їх страхового захисту у разі настання неплатоспроможності страховика.

Наслідки кризи негативно позначились на страхових ринках розвинутих країн світу, навіть попри те, що в них існують системи гарантування страхових виплат. В Україні ж де страховий ринок ще тільки розвивається, фінансова нестабільність призвела до розуміння необхідності термінового створення аналогічної системи. З метою виправлення існуючих нормативних прогалин Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг було розроблено проект Закону України "Про Фонд гарантування страхових виплат за договорами страхування життя".

Законопроект встановлює засади діяльності Фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування життя. А через те що в даний час законодавство України не передбачає існування жодної схеми гарантування виплат за договорами страхування життя, дане питання є досить актуальним і потребує додаткового вивчення зарубіжного досвіду функціонування аналогічних видів фондів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей розвитку страхового ринку, в тому числі й ринку страхування життя проводились у пра-

цях багатьох вітчизняних науковців, зокрема: В. Базилевича, О. Вовчак, Н. Внукової, В. Гончаренка, А. Заруби, С. Осадця, А. Пересади, Р. Пікус, М. Савлука та інших. Проте, ряд питань пов'язаних із необхідністю створення та наслідками діяльності системи гарантування страхових виплат, за договорами страхування життя потребують подальшого вивчення.

Формулювання мети статті. Метою даної статті є дослідження сучасного зарубіжного досвіду функціонування систем гарантування страхових виплат за договорами страхування життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зарубіжний досвід функціонування страхового ринку засвідчує значну роль даних фінансових посередників на світових фінансових ринках, саме тому у більшості розвинутих країн світу були створенні Фонди гарантування страхових виплат, у тому числі і за договорами страхування життя.

У США існує гарантійний фонд (Insolvency / guaranty fund) основною функцією якого є врегулювання страхових претензій, заявлених проти неплатоспроможних страхових компаній. Такі фонди створені відповідно до вимог законів, що діють у ряді штатів США і округу Колумбія і Пуерто-Ріко. Фінансування фонду здійснюється за рахунок оцінованих внесків усіх страховиків, які здійснюють свою діяльність в даному штаті. Більшість гарантійних фондів діє за принципом оцінки розміру внесків страховиків після настання неплатоспроможності будь-якого страховика. Може застосовуватися й інша схема фінансування фонду – за принципом попередньої оцінки розміру внесків.

Для координації діяльності фондів існує Національна конференція фондів гарантування страхування (National conference of Insurance Guaranty Funds). Основне завдання даної організації – консультація ряду директорів державних гарантійних фондів. Організація збирає і поширює інформацію щодо неплатоспроможності страхових організацій [1].

Особливістю системи гарантування в США є те що державні фонди можуть покривати претензії власників будинків і автомобілів, а деякі інші види страхування можуть бути не покриті. Так, закони Моделі НАСК, виключають ануїтети, страхування життя, страхування з непрацездатності, страхування від нещасного випадку і захворювань, страхування застави, морського транспорту, страхування іпотечних гарантій і титульне страхування, але в деяких штатах це не відповідає принципам закону. Моделі в цілому можуть включати деякі з цих видів страхування. Також можуть бути й інші відмінності. Наприклад, претензії можуть бути предметом франшизи (зазвичай 100 доларів). Ліміти

покриття різні в різних штатах, і тому варіюється в залежності від штату. У Джорджії, максимальна сума покриття претензії або найбільша сума, яку державний гарантійний фонд може виплатити 100000 доларів. В Арканзасі – 300000 доларів, у Каліфорнії – 500000 доларів. Більшість штатів не мають обмежень на суму, яка виплачується як компенсації робітникам.

Щодо гарантування виплат за договорами страхування життя то існують спеціальні гарантійні асоціації – організації, що складається з компаній, що страхують життя в певному штаті і відповідальні за покриття фінансових зобов'язань – членів компанії, які не є платоспроможними.

Виключно гарантування вкладів за договорами страхування життя здійснює Канадська Компенсаційна корпорація зі страхування життя Assuris (Life Insurance Compensation Corporation) заснована в 1990 році.

Метою Компенсаційної корпорації є пом'якшення впливу фінансового краху компанії зі страхування життя на канадського страхувальника. Компенсаційна корпорація функціонує в тісній взаємодії з наглядовим органом задля пошуку мінімізації довгострокових втрат і збереження репутації страхового ринку перед споживачами.

Всі компанії зі страхування життя є членами Компенсаційної корпорації. Assuris забезпечує захист канадських страхувальників, покриваючи всі блага по всіх продуктах компанії зі страхування життя в Канаді: строкове страхування життя і довічне страхування життя. При цьому покриваються щомісячні доходи в розмірі 2000 доларів, витрати по медичному страхуванню в розмірі 60000 доларів і допомога по смерті в розмірі 200000 доларів. Також важливо відзначити, що у разі наявності декількох контрактів, всі покриття акумулюються [2].

При покритті важливо визначати категорії покриття (індивіди, зареєстровані індивіди, групи, зареєстровані групи). Виділення категорії зареєстрованих індивідів і груп мотивовано тим, що вони платять податки на прибуток.

Значні ресурси Компенсаційної корпорації спрямовані на аналіз і ранішнє попередження можливого банкрутства страхової компанії. У цих цілях Assuris самостійно займається дослідженням фінансової та іншої звітності щодо балансу, капіталу, актуарних висновків, тестування капіталу на достатність, висновків актуаріїв про капітал.

Компенсаційна корпорація створила ліквідаційний фонд, який формується після випадку банкрутства. Внески в компенсаційну корпорацію здійснюються щорічно в залежності від рівня капіталу. Надходження бувають чотирьох видів: адміністративні збори, спеціальні збори, позики та надзвичайні внески. Взагалі обсяг фінансових ресурсів фонду на сьогодні складає майже 100 млн дол.

Однак, протягом останніх років Компенсаційна корпорація практично не здійснює збір внесків, адже основною її функцією є ранішнє попередження банкрутства компанії зі страхування життя.

З початку функціонування Assuris було проведено виплати всього по трьох випадках банкрутства страхових компаній, але якщо перевести у кількість полісів страхування то це майже 3 млн, що складає приблизно 10% всього населення Канади. Тобто можна говорити про досить ефективну роботу з гарантування захисту прав власників договорів страхування життя, адже Компенсаційна корпорація покрила більше 90% всіх виплат.

Окремий гарантійний фонд для захисту власників договорів страхування життя існує і в Японії. Вперше він був створений в 1995 році і мав назву – Фонд захисту страхувальників страхування життя. Його створенню сприяли такі чинники: глобалізація економіки і лібералізація капіталу в світі, що створило умови для

вільного пересування капіталу між країнами; старіння японського суспільства, тобто зростання літніх людей і збільшення тривалості життя населення. Всі зазначені фактори спонукали уряд завчасно вжити заходів щодо захисту їх інтересів через створення системи гарантування. Однак через неможливість відшкодування коштів власникам полісів страхування однієї зі страхових компаній, даний фонд був реорганізований і замість нього в 1998 році створена Корпорація із захисту страхувальників компанії зі страхування життя (The Life Insurance Association of Japan) [3].

Участь в Корпорації зі страхування життя є обов'язковим для всіх компаній зі страхування життя, що мають ліцензію на цей вид діяльності, включаючи іноземні компанії, які фактично є джерелом фінансування через щорічні внески в Корпорацію. Важливо відзначити, що у разі недостатності коштів Корпорації для фінансової підтримки компанії зі страхування життя, яка стала банкрутом, Японський уряд може надати фінансову підтримку Корпорації.

До функцій Корпорації належить: надання фінансової допомоги допоміжної страхової компанії, прийняття полісів страхування ліквідованої компанії зі страхування життя в разі відсутності допоміжної страхової компанії, також Корпорація зі страхування життя може діяти як представник страхувальників у разі, коли процесу банкрутства передував процес реабілітації.

Разом з тим уповноваженим наглядовим органом у 1999 році була введена в дію система раннього попередження. Дії наглядового органу стосовно компанії зі страхування життя абсолютно ідентичні діям щодо компанії загального страхування, де критерієм для втручання у діяльність виступає значення маржі платоспроможності.

Система зазнала деяких змін в квітні 2006 року. В основному зміни стосувалися розмірів виплат. Якщо до того моменту Корпорація зі страхування життя відшкодувала до 90% виплат, то після внесених змін, виплати за загальними полісами страхування життя залежать також і від ставки відсотка.

Граничний розмір фонду Корпорації зі страхування життя становить 40 млрд йен (близько 336,7 млн доларів США). Щорічно 38 компаній зі страхування життя зобов'язані внести 4 млрд йен (близько 33,7 млн доларів США), так щоб за 10 років розмір фонду становив граничний рівень.

Наведений досвід функціонування систем гарантування виплат по договорам страхування життя, дає розуміння що лише введення додаткового державного уповноваженого органу не може повністю гарантувати забезпечення захисту прав вкладників. Це комплексний процес перетворення всього страхового ринку, підвищення ефективності його діяльності в цілому.

Висновки. Для введення в Україні систем гарантування виплат по договорам страхування життя необхідним є створення відповідного регулятивного та законодавчого підґрунтя. Вирішення даного питання є одним із найбільш пріоритетних на сьогодні, адже недостатня урегульованість у сфері гарантування не тільки створює ризики зловживань, але й значно впливає на втрачену довіру до всієї небанківської фінансової системи в цілому. З метою забезпечення додаткових гарантій вкладників можуть бути запропоновані наступні дії:

1. Через вдосконалення контролюючих функцій Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, необхідно забезпечити дотримання обов'язкових вимог до обсягів статутного капіталу, визначених законодавством. Такі дії не тільки мають створити рівність конкурентних позицій на

страховому ринку, але й призведуть до виходу з ринку тих страхових компаній, які не можуть виконувати відповідні вимоги, а отже і не забезпечують мінімальний рівень гарантування збереження залучених коштів у разі настання непередбачених подій.

2. Зазначені вимоги є мінімальними і не можуть покривати повністю всі можливі ризики втрат. Тому, для забезпечення постійно зростаючих обсягів залучених активів необхідним є перегляд, як мінімальних рівнів статутного капіталу страхових компаній, так і запровадження зобов'язань щодо обсягів формування резервних фондів.

3. Незважаючи на досить швидке зростання капіталів, в цілому капіталізація страхових компаній залишається на невисокому рівні, що призводить до проблем із фінансовою стійкістю та, відповідно, і з захистом інтересів вкладників, знижує рівень інвестиційного потенціалу і конкурентноздатності. Виходячи з цього, однією з

пріоритетних задач є поступове підвищення рівня капіталізація, але чітко у відповідності до зростання показників усього небанківського фінансового сектора і фінансового ринку. Невідповідне підвищення нормативів капіталу може призвести до банкрутства великої кількості фінансових установ, таким чином негативно вплинувши не тільки на стан усього фінансового ринку, але й призвести до втрати поступово відновлюваної довіри з боку користувачів фінансових послуг.

1. Офіційний сайт Національної конференції фондів гарантування страхування в США [Електронний ресурс] / [сайт]. – Режим доступу: www.ncigf.org. – Назва з екрана. 2. Офіційний сайт Компенсаційної корпорації Assuris зі страхування життя в Канаді [Електронний ресурс] / [сайт]. – Режим доступу: www.assuris.ca – Назва з екрана. 3. Офіційний сайт Корпорації із захисту страхувальників компанії зі страхування життя в Японії [Електронний ресурс] / [сайт]. – Режим доступу: www.seiho.or.jp/english/ – Назва з екрана.

Надійшла до редколегії 25 . 03 . 12